PUN, PURA.

DOOR

R. A. KERN.

Soendaasch *sapura* is een beleefd gezegde om te kennen te geven : „neem me niet kwalijk dat ik u derangeer, ik vraag vergeving dat ik het antwoord op uw vraag moet schuldig blijven”, e.d. In plaats van *sapura* hoort men ook, met prenasaleering van het gw. *sampura*. (De beperking tot Soemëdang, welke het woordenboek van Coolsma s.v. *sampoera* noemt, geldt niet.) Het Javaansch heeft *sapura*, in het woordenboek onder *apura* — vergiffenis gesteld, beiden gaan echter op een zelfde *pura* terug. Ook *sampura sun* komt voor, *sun* is pers. vnw. 1e pers. Volgens het Jav. wb. is *sun* of *ingsun* in West- en Oost-Java = *aku*, ook *isun* komt voor; *i* is het voorvoegsel dat in tal van Indonesische talen tot verbreeding van pers. en aanw. vwn. dient, de invoeging van *ng* heeft slechts fonetische beteekenis. In standaard-Jav. kan alleen de vorst van zichzelf „ingsun” zeggen. Dit schijnt vreemd tegenover het gebruik in Oost- en West-Jav. en Soend. *sampura sun*, dat bepaaldelijk een beleefde uitdrukking is. De verklaring is echter dat het pers. vnw. 1e pers. door een ander woord vervangen wordt als men zich vóór een hooger geplaatste gesteld ziet, dit verwisselen geschiedt met de verfijning der taal in steeds grooter verscheidenheid; zoo blijft de oudere term voor het spreken zonder onderscheiding bewaard, wat in hoogste instantie alleen de vorst zich mag veroorloven. M.m. geldt hetzelfde van Soend. *aing*, nog gebruikt als men tot zichzelf spreekt, maar naar buiten nog in de laatste, halve eeuw meer en meer beperkt. Het in het dagelijksch leven niet meer gebruikte en niet meer verstande *sun* is in de geijkte formule *sampura sun* blijven voortleven. Zij moet dateeren uit een tijd toen het nog niet als onbeleefd gold zich jegens een meerdere „soen” te noemen.

In het Boeg. is *pura* afgedaan, voltooid, reeds, *pura-pura* — geheel en al, ten volle; Bar. *pura* — ten einde, *purapura* — de heele boel,

allen. De herhaling beteekent versterking, hetzelfde geldt van *sa* — één, in *sapura*, dat dus eigenlijk „ik vraag ten volle vergeving”, enz. beteekent. Dat Boeg. en Soend. *pura* identiek zijn, is af te leiden uit de algemeen gebruikelijke, Soend. uitdrukking *sadaja-daja*, ook: *kabeh-kabeh* en *sakabeh-kabeh*, die *sapura* grootendeels verdrongen heeft; van *kabeh k.*, *sadaja l.* — alle, alles. Omtrent de verhouding in het gebruik van beide woorden is het aardig op te merken dat Rigg, die op Djasinga (West-Buitenzorg aan de Bantënsche grens) leefde waar men Soendaasch zonder verfijning sprak, wel het woord *kabeh* kende, maar *sadaja* in zijn woordenboek niet vermeldt. De uitdrukking *kabeh-kabeh* kende hij overigens niet. Coolsma wiens bevindingen van ongeveer 70 jaren her dagteekenen, constateert dat meestal *kabeh-kabeh* gezegd wordt en *sadaja-daja* vrij zeldzaam is. Oosting, iets later, zegt dat het laatste iets hooger is dan het eerste. Tegenwoordig, en reeds sedert geruimen tijd, hoort men *kabeh-kabeh* bij uitzondering. De toenemende verfijning is hier van stap tot stap te volgen. Dit *sadaja-daja* (*kabeh-kabeh*) is elliptisch voor: „alles wat gij verkiest, aanvaard ik” of, als men zijn schuld beleden heeft: „doe met mij zoo gij wilt”, „ik vraag vergeving”. Uitgebreider klinkt het: „*sadaja-daja*, *koemaha gamparan bae*”, waarvan men de laatste woorden kan weer-geven met: „zooals het U behaagt”.

Een ander woord waarmee men zich excuseert of vergeving vraagt, is *pun*, *sapun*; *sa* is weer „één”, de verhouding is dezelfde als bij *pura*, *sapura*. Het is o.m. de gebruikelijke aanhef bij *njawer*¹⁾ en een pantoen-vertooning, bv. *pun*, *sapun*, *ka loehoer ka sang roemoehoen*, enz. — ik vraag vergeving, ten volle vergeving tot de voorvaderen omhoog, enz.

Volgens C. M. Pleyte (Tijdschr. Bat. Gen. XLIX 30 noot) is *sapun* in Bantën nog als groet in gebruik; ten onrechte, heet het, ook „*sampun*” uitgesproken en beteekenende „gegroet”. — Er is geen reden de prenasaleering te veroordeelen, de uitspraak *sapun* is niet beter of slechter dan *sapun*. De beteekenis is natuurlijk niet „gegroet”, maar „vergeving” of, wil men, „vraag excuus” e.d., het dient hetzelfde doel als *sapura*, waarmee het ook in combinatie optreedt: *sapura sapun*, en staat gelijk met het elders gebruikelijke *puntën l.* van *pura*, dat men bv. bezigt als men iemand passeert, een huis binnentreedt, iemand terecht wil helpen, kortom, *dérangceert*.

¹⁾ *njawer* — met rijst bestrooien onder het opzeggen van een uitvoerig formulier, rhytmisch, traditioneel of vrij, bij verschillende plechtige gebeurtenissen in het leven van den mensch.

Dit pun is synoniem met pura, blijktens Jav. *sampun* — afgedaan, reeds, ook: uit, teneinde, een beteekenis die wel in het woordenboek opgenomen had kunnen worden. Wanneer iemand zijn orders gegeven heeft, zegt de toegesprokene „*sampun*”, wat niet wil zeggen: „is het afgedaan?”, maar: „zijt ge hiermee aan het einde uwer bevelen gekomen?” en pas als de ander hierop met een kort woord of met een teeken bevestigend antwoordt, zal hij heengaan.

pun, pura beteekenen dus: ten einde, afgedaan, voltooid, en dat men met deze woorden vergeving vraagt, is een afgeleide beteekenis, die echter zelf reeds overoud is. Vgl. Mal. *ampun* — vergeving, Day. *id.*, Tjam vergeving, gunst, Tag. *ampón*, gw. v. begunstigen, beschermen, Pamp. *id.*, allen met een uit een vroeger stadium dateerend formatief *a-* + prenasaleering met pun samen gesteld. — Van pura zijn: Jav. (*h*)*apura* Ng., (*h*)*apuntën* Kr., Soend. *hampura* k., *hampuntën* en *hapoentën* l., Mad. *apòra(h)* (*ha* > *a*); zij vertoonen een prefix *ha-* dat niet hetzelfde is als boven *a-*, wat blijkt uit den vorm in Tag. en het Dayaksch waar *ampun* vergeving is, waarvan met prefix *ha-* *hampun* — elkaar vergeven.

Op grond van het feit nu dat *ampun* met de beteekenis „vergeving” in het Indonesisch taalgebied wijd verbreid is, moet het gebruik van de grondvormen pun, pura in dezen zin wel tot het verre verleden teruggaan en leveren zij het bewijs dat de voorvaderen der Indonesiërs de welvoegelijkheid niet minder hoog stelden en betrachtten dan het nageslacht.

Leiden, 21 Maart 1938.